

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929Polajnar A.
Prejeto: 3. 5. 2011

Iz zlate knjige slovenskih junakov: Anton Polajnar (1890-1944) — pripadnik 97. pehotnega polka

MIHA SIMAC

univ. dipl. zgod. in prof. teol.,
mladi raziskovalec pri Inštitutu za zgodovino Cerkev Teološke fakultete Univerze v Ljubljani,
Vrba 26, SI-4274 Žirovnica
e-pošta: miha.simac@gmail.com

IZVLEČEK

V decembru leta 2010 je na Dunaju v samozaložbi izšla knjiga Jörga C. Steinerja s naslovom: Die Träger der Goldenen Tapferkeitsmedaille (Nosilci ijatih medalj hrabrost). V njej je avtor predstavil 125 biografij vojakov, prejemnikov avstro-ogrške zlate medalje hrabrost med prvo svetovno vojno (1914—1918) in objavil obširne sezname ijatih odlikovancev. Med odlikovanimi ni manjkalo slovenskih mož in fantov, ki so se s svojo hrabrostjo ukvarjali na različnih bojiščih prve svetovne vojne. Med temi je bil tudi Anton Polajnar, ki ga je pisec teh vrstic s kratko biografijo predstavil javnosti. V tem kratkem Času pa so na plan prišla nova dognanja in novi dokumenti, ki popravljajo in bistveno dopolnjujejo naše vedenje o življenjski usodi tega hrabrega vojaka. In kdo je bil v resnici Anton Polajnar, pohabljeni junak soškega bojišča? Z obilo vztrajnosti in sreče je bilo s pomočjo Časopisnih in arhivskih virov mogoče vsaj na kratko odstreti tančico porabe s tega junaka dežele Kranjske.

KLJUCNE BESEDE: Anton Polajnar, Visoko pri Kranju, Križ^e P^{TM} Tržiču, 97. pehotni polk, prva svetovna vojna, Galicija, soško bojišče, odlikovanja, državni orožarski mojsterpuškar, Polje v Ljubljani

ABSTRACT

FROM THE GOLDEN BOOK OF SLOVENIAN HEROES: ANTON POLAJNAR (1890-1944) - MEMBER OF THE 97th INFANTRY REGIMENT

In December 2010, a book titled Die Träger der Goldenen Tapferkeitsmedaille (Recipients of the Golden Bravery-Medals) was self-published by Jörg C. Steiner in Vienna. It includes 125 biographies of soldiers, recipients of the Austro-Hungarian golden medals for their bravery during World War I (1914—1918) as well as extensive lists of golden medal-holders. Among the recipients were also Slovenian men and boys honoured for their bravery on different battlefields of World War I. Anton Polajnar was one of them and in his short biography he is presented here to the public. Within a relatively short period of time, new findings and documents were discovered that change and significantly add to what we have so far known about the life journey of this remarkably brave soldier. Who was Anton Polajnar, the forgotten hero of the Soča Valley battlefield? With perseverance and some luck with reviewing a number of archival and newspaper sources, a veil of oblivion could, at least for a little while, be lifted from the memory of this hero of the land of Carniola.

KEY WORDS: Anton Polajnar, Visoko pri Kranju, Križ pri Tržiču, 97th infantry regiment, World War I, Galida, the Soča Valley battlefield, medals, state arms master gunsmith, Polje in Ljubljana

Raziskovanje življenjske poti Antona Polajnarja se je začelo s časopisno notico. Med prvo svetovno vojno je namreč časopisje večkrat kaj zapisalo o hrabrih Slovencih, ki so se kot cesarski vojaki izkazali na frontnih črtah hi zato prejemale različna odlikovanja, med njimi tudi zlate medalje za hrabrost. Časopis Slovenec je tako 14. oktobra 1915 prinesel naslednjo vest: »/kito hrabrostim svetinjo je dobil omeniš ki"mojster 97. pp. Polajnar Antoni S svojim pogumom se je torej Anton Polajnar zapisal v zlato knjigo hrabrih avstro-ogrske vojske. Toda spomin nanj in njemu podobne hrabre fante je bledele hi danes skorajda utonil v pozabo. Le z obilo sreče in vztrajnosti je bilo mogoče s pomočjo arhivskih virov, časopisnih notic hi ohranjenih dokumentov² vsaj na kratko odstreti tančico pozabe s tega junaka dežele Kranjske in ga predstaviti širši javnosti. Kdo je bil v resnici Anton Polajnar, odlikovani hrabri vojak?

Mladi Anton Polajnar. Vir: Iz zapuščine Antona Polajnarja.

Shreriec, 14. 10. 1915, str. 4.

Za sodelovanje in vso pomoč se lepo zahvaljujem njegovim sorodnikom, ki so mi prijazno omogočili pregled zapuščine Antona Polajnarja in ohranjenih fotografij, uporabljenih v tem prispevku.

Polajnarjev rod in družina

Polajnarjev rod izvira iz Preddvora. Oče Janez Polajnar je bil rojen 8. avgusta 1831 v Tupahčali. Poročil se je z Ivano Murnik hi v zakonu so se jima rodili štiri otroci: Janez, Ivana, France hi Marija. Žena mu je prezgodaj umrla hi tako je oče ostal sam z otroki. Zato se je poročil še drugič hi pred oltar popeljal Marijo roj. Cuderman. V zakonu se jima je rodilo še devet otrok: Valentin, Ana, Jože, Marija, Andrej, Alojzija, Anton, Mihael in Katarina.³ Ker je bila družina tako številna, jo je bilo težko vzdrževati. Oče je delal kot dninar na različnih posestvih hi družina se je zaradi iskanja priložnosti za večji zaslužek večkrat selila. Anton Polajnar je bil tako kot sedmi otrok Janeza in Marije rojen 7. januarja 1890 na Visokem št. 28, v župniji Šenčur pri Kranju.⁴ Družina je tam živela še nekaj let po njegovem rojstvu, tako da sta bila na Visokem rojena tudi Antonov mlajši brat Mihael in sestra Katarina. Kmalu po rojstvu Katarine pa se je družina preselila v Križe, hišna št. 40. Po končani osnovni šoli je Antona pot vodila v širni svet. V februarju leta 1906 je najprej odšel v Radovljico in se tam zaposlil kot ključavničarski pomočnik. V Radovljici je ostal do 13. decembra 1907. V začetku leta 1908 je odšel na Koroško hi se izpopolnjeval pri Josefu Ilödlu v St. Vidu na Glini. Kasneje ga je pot popeljala še v Innsbruck, za kratek čas tudi v Trst, poleti 1911 pa se je znova znašel pri Ilödlu. Tam je delal do konca septembra tega leta,³ ko je moral k vojakom. Sam je o svoji vojaški poti zapisal te zanimive podatke:

Od 5. oktobra 1911 do 7. januarja 1912 je služil na Malem Lošinjju, od 7. januarja 1912 do 26. novembra 1912 na Dunaju, od 26. novembra 1912 do prve svetovne vojne pa v 3. bataljonu tržaškega pehotnega polka št. 97, ki je bil takrat nastanjen v Trstu.⁶

Ker je Anton Polajnar svojo vojaško pot začel na Malem Lošinjju, bi lahko sklepah, da je najprej služil v 5. domobranskem pehotnem polku, potem pa je bil premeščen na Dunaj. Zanimivo je, da ohranjena vojaška matrikula tega ne potrjuje, marveč je iz nje razvidno, da so vojaške oblasti Antona

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NSAL), Župnijski arhiv (ZA) Križe, Status animarum (SA) Križe, fasc. 2: SA Križe 1910, zapis za Križe hišna št. 40, str. 79.

NSAL, ZA Šenčur, matične knjige, RMK Šenčur, letnik 1890, str. 139, zap. šte. 2.

Podatki o njegovi službeni poti so povzeti iz ohranjenih Delavskih bukvic, ki so se ohranile v zapuščini Antona Polajnarja.

Prijave vojaških uradnikov, državnih mojstrov, slovenskih oficirjev I. 1941. V: Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), I.JU-502, škatla 144.

Polajnarja v glavnih matičnih listih (Haupt-Grundbuchsblatt — GBB1) vodile kot pripadnika tržaškega 97. pehotnega polka. Zal mi tega pomembnega dokumenta ni uspelo pridobiti, tako da nisem mogel razvozlati in izvedeti kaj več o teh prvih mesecih njegove vojaške službe, kakor tudi ne o njegovi napatitvi na Dunaj. Najverjetneje se je Polajnar prav na Dunaju izučil za puškarskega mojstra in se do-dobra seznanil tudi s strojnimi puškami. To nalogo je kasneje opravljal tudi v 97. pehotnem polku, v katerem so sicer služili predvsem Primorci.

Vojna 1914

Po triletni vojaški službi je Anton Polajnar že čakal, da odide domov in se posveti svojemu delu. Toda tik pred iztekom vojaškega roka so 28. junija 1914 v Sarajevu odjeknili strelji, ki niso obetali nič dobrega. Čez skoraj natanko mesec dni je habsburška monarhija Srbiji napovedala vojno — in v njenem kolesju se je tega poletja znašla skoraj vsa Evropa. Ob vojni napovedi so se vojaški obvezniki zbirali v garnizijah in enote so čakale na ukaze za odhod na bojišče. Tudi tržaški 97. pehotni polk, pravzaprav njegov tretji bataljon, je med prvimi odšel na rusko fronto in se je kot vsi drugi ganljivo poslovil od svojega mesta. Četovodja Filip Kosmač je slovo takole opisal:

»Dne 12. avgusta je bil nas odhod iz Trsta. Tisti dan so tamkajšnje gospe in gospodične prinašale pred kasarno cvetja in rož, vojakom v slovo. Povelje je bilo izdano, da je ob Štirih popoldne odhod. Bataljonski trombentač je se posebno trobil, povdarjajoč pomembnost tega odhoda. Naš tretji bataljon 1000 vojakov \ 18 oficirji odkoraka, pod poveljstvom podpolkovnika Franca Urban-a, z godbo na čelu, z vojaškega vežbališča mimo glavne straže čez vojaški trg na kolodvor. Velika množica ljudstva, pred kasarno, nas pozdravlja z grom ovitimi klici »Živijo 97. pespolkl«
Obsujejo nas j cvetjem rož, potem pa j pozdravljanjem, kričanjem in jokom, nas spremljajo po ulicah do kolodvora.

Pred kolodvorom stopi bataljon v »kolono« in podpolkovnik poveljuje »Zum gebet — k molitvi!«. Obred molitve je smo zgube pri Rusih so mnogo manj kakor naših, ker oni bil, da moštvo dvigne levo roko k kapi, z desno pa drži puškoso bili večinoma zakopani. Ob 11 uri je bila naša vrsta, ob sebi, oficirji pa drže doli sabljo navzdol obrnjeno. Bataljonski trombentač pa med tem tako milo trobi sabljo in odije, od 87. pespolka, skupno napravimo Še par skokov naprej na približno 150 korakov oddaljeno ni bilo brez⁷ V i d t l sem policijskega oficirja na oknju, z višino. Začeli smo se zakopavati v zemljo in počasi streljati. golo sabljo v roki, po licu so mu pa tekle debele sol-ze. Policija je bataljon močno zastranila, da niso civilisti udrli med nas vojake. Po molitvenih obredih korakamo do vlaka in med tem Zčtorijo viharni klici »Živijo-Hoch-Eviva-Franc.Jožefi<7

Podobni prizori slovesa so se vrstili po vseh krajih monarhije, iz katerih so odhajali vojaki na bojišča misleč, da bo vojna zgolj kratkotrajna epizoda. Na vseh postajah, na katerih so se vojaški vlaki ustavljali, jih je prebivalstvo bučno pozdravljalo in jih pogostilo z jedačo in pijačo. Le v Galiciji takšnih sprejemov ni bilo več, kot je opisal vojni kurat tržaškega polka, Januš Goleč.⁸ »Hladno, nekako tuje in boječe so nas sprejemali v Galiciji. Na nekaterih večjih postajah ni bilo žive duše razen uradnikov. Zdi se mi, da so ti ljudje že tedaj nekako slutili, da bo vojska za nas ukajoče, pa tudi za nje — krvava svatba. Celih pel dni smo se vozili z rajanjem v duši, med bogatimi gostitvami zfl telo. Petem dne, pozno zvečer, v gosti megli in vlivajočem dežju smo izstopili nagaliskipostaji Zidac%ow.<?</p>
</div>
<div data-bbox="504 325 888 413" data-label="Text">
<p>Polk je v tem kraju ostal nekaj dni in 18. avgusta v njem praznoval tudi cesarjev rojstni dan. Nato pa je prišlo povelje, da mora naprej, in s trdim korakom je stopil negotovi prihodnosti naproti. Ze v naslednjih dneh je doživel krvavi krst. Prve boje je v svojih spominih opisal Filip Kosmač:</p>
</div>
<div data-bbox="501 413 915 634" data-label="Text">
<p>»Solnce je že toplo obsevalo brda, ko je po cesti korakala 55. brigada v boj. Spredaj je bil nas 97. pespolk. Nadporočnik Miulhofier z 20 vojaki, od 9. stotnije je Šel na-prej z^a prve patrole (Špice), potem je jahal j konjem sam brigadni general j svojim Štabom. Za njimi naša 12 stotnija, nam so sledili Še drugi. Po dveumem maršu, ob 8.45 uri pribuče prve ruske salve (strelji krogel) čez^{nas>} smo s ne marširali v koloni po cesti. Takrat se je gotovo vsak vojak priporočil božjemu varstvu, ako ni preje mogoče nikdar molil. Uvrstili smo se hitro v Švarrn linijo in Šli Rusom nasproti v napad. Cezpol ure smo bili že v najhujšem ognju ruske pehote. Pogledam nazaj, pel korakov zfl menoj leži Zdrav nas vojak, odrnojegega Švarna⁰:prileti kro'ijja, nadene ga v prsa, se s ključi, zastoka in bil je mrtev. Tega vojaka sem prvgega videl mrtvega, kot žrtev tē vojske.</p>
</div>
<div data-bbox="504 634 909 796" data-label="Text">
<p>Med tem je %aČelo streljati Še sovražnikovo topništvo. Razleti se Šrapnel v zraku, pade hil^na na našega stotnika Jakoba Hren-a in bil je mrtev. Nas polk skokoma naku- preduje z silnim streljanjem na sovražnika, Cim bliže smo Rusom, tem več žrtev imamo, ranjencev in mrtvih. Videli smo zgube pri Rusih so mnogo manj kakor naših, ker oni bili večinoma zakopani. Ob 11 uri je bila naša vrsta, Švannlinija)⁸ tako razbita, da nismo mogli več naprej. Do- ni bi sabljo in odije, od 87. pespolka, skupno napravimo Še par skokov naprej na približno 150 korakov oddaljeno ni bilo brez⁷ V i d t l sem policijskega oficirja na oknju, z višino. Začeli smo se zakopavati v zemljo in počasi streljati.</p>
</div>
<div data-bbox="527 824 886 862" data-label="Footnote">
<p>7 <http://prohereditate.com/gallery2/v/clani/pinkfloyd/IR97/> (13. 7. 2009).</p>
</div>
<div data-bbox="504 860 702 875" data-label="Footnote">
<p>8 Goleč: Vojni spomini, str. 1.</p>
</div>
<div data-bbox="504 873 810 887" data-label="Footnote">
<p>9 Schwärm (nem.) - roj ali desetina (do 12 mož).</p>
</div>
<div data-bbox="504 885 677 898" data-label="Footnote">
<p>11 Svarmlinija - bojna črta.</p>
</div>

⁷ <http://prohereditate.com/gallery2/v/clani/pinkfloyd/IR97/> (13. 7. 2009).

⁸ Goleč: Vojni spomini, str. 1.

⁹ Schwärm (nem.) - roj ali desetina (do 12 mož).

¹¹ Svarmlinija - bojna črta.

Sovražni ogenj je bil, čim bližje tem hujši, s puškami, strojnimi in topovi. Treskalo in pokalo je kakor v pecku.

Rusi so dosegli veliko premoč nad nami, ki smo vedno manj streljali, paradi velikih izgub, mrtvih in ranjenih, tudi že pri 87. pešpolku Celja. Okoli 12. ure opoldan pride nam na pomoč Še 20. lovski bataljon Trsta. Vojake, ki so kopali strelske jarke in so bili v jarkih ubiti, so lovci, ko pridejo nam na pomoč, vrgli mrtve vojake ven in jih sami nasedli. Kopali smo jarke naprej, se razume da leže, skrajno stisnjeni k tlem in počasi streljali na sovražnika.

Ta dan je bila sreda, 26. avgusta. Sonce je pripekalo vroče kakor pravi poletni dan. Vročina in žeja nas je mučila. Bil sem žejen, da nikdar v življenju tako. Po pravici bi lahko klical z evangelijskim bogatinom, oče Abraham pošlji Lazarja, da pomoči prst v vodo in ga položi na moj ječik — strašno žejo trpim. Ne vem kaj bi dal za požirek vode, da bi si jo napil. Ranjencem se je godilo Še hujše, zaradi bolečin so trpeli strašno žejo, prva njih prošnja, ko je bil ranjen, je bila vodo, vode, oh, prosim vode, potem so Še klicali sanitetne vojake na pomoč. Ne vode ni mogel nobeden prinesti in tudi sanitejd niso mogli do ranjencev, kajti Rusi so popoldne jstrašno silo streljali in to tem lažje ker z nase strani je streljanje počasi ponehalo. Naše topništvo je umolknilo, ko so jim Rusi topove razbili. Ako se je z naše strani Še oglasil kakšen strel, ali, če so Rusi videli gibati kakšnega našega vojaka, so spustili v ono smer dež krošelj.

Tudi lovski bataljon št. 20, ko je zadnji prišel v ogenj, je bil že uničen. Krog in krog mene sami ranjena in mrtvi. Ranjena, krvavi so zčUhovali zfl f° bolečinami; ta je klical Boga in Marijo na pomoč, oni je klical mater, očeta ali ženo, popoldne proti večeru je vse utihnilo. Strašen je bil pogled na tolikšne žrtve, uničenih mladih ljudi, ki jih bode svojci britko objokovali. /.../ Naš podpolkovnik je z nami ostal do večera. Nekako ob sončnem zčihodu je opazil, da Rusi pripravljajo zfl naskok na nas. Bili smo 200—300 korakov narazen s sovražnikom. Podpolkovnik se je po tleh vlekel nazaj. Bil je kakih 25 korakov, desno od mene, dajal je z^{namenje} ^a umik in polihoma klical: »Fantje nazaj, naj se reši kdor se more!« Začeli smo se umikati, na vsakih 20 korakov se je vlekel Še kakšni vojak nazaj, po trebuhu do prve nižine, potem smo se spustili v največji dir. Rusi pa z^a nami % granatami, Šrapneli, strojnimi in puškami. Streljali so kot, da se je sam pekel odprl. Mi smo pa tekli in padali kakor zdvijana in preplašena zverina. Cvet naših vojakov je pa tam ostal uničen, »za cesarja in domovino, na polju časti in slavel« kakor so nas preje učili?«^f

Dejansko je bil tržaški pehotni polk ob teh prvih spopadih razbit in se je moral na novo zbrati ter se kar kmalu spet podati na prvo frontno črto, v nove, krvave boje. Če v grobem spremljamo njego-

vo pot, med drugim izvemo, da se je Anton Polajnar udeležil bojev pri Grodeku (8—11. 9. 1914) in oktobrskega pohoda proti Przemyslu. Konec oktobra in v začetku novembra 1914 se je 97. pehotni polk bojeval pri Chyrowu in pri kraju Stary Sambor, konec novembra in v začetku decembra 1914 pa na prelazu Dukla v Karpatih. V vseh teh spopadih se je Polajnar večkrat izkazal. Njegov soborec in sokrajan Jožef Sitar je o njih in Polajnarjevem pogumu takole zapisal: »Velikokrat se je izredno odlikoval, ko je moral vsled pomanjkanja častnikov samostojno voditi oddelek strojnih pušk. Ob neki priliki je pri mestu jas liska³ ob Duklanskem prelazu v Galiciji sam ostal z eno strojno puško in z njo krotil Ruse, ki so pretili z obkolitvijo celemu polku. Ne le, da je polku pornagal iz Z^a,^{ate} marveč se je nazadnje Polajnar Še sam srečno rešil.«⁴

Za ta pogumna dejanja mu je bilo večkrat obljubljeno odlikovanje, a medalje za hrabrost ali posebne pohvale takrat ni prejel. Predpostavljani so se namreč prehitro menjavali, da bi svoje moštvo sploh lahko dodobra spoznali in najzaslužnejše predlagali za morebitna odlikovanja.

Zima in slabo vreme ter hude vojne razmere, v katerih se je znašel Polajnar, so bile krive, da je na bojišču zbolel. Sprva je imel kratek čas mrzlico, kasneje pa je spet zbolel in je moral oditi na zdravljenje. Nekaj časa se je zdravil tudi v dunajski rezervni bolnišnici št. 6 (Wiener Ziele št. 180) v šestem dunajskem okrožju. Od tam je 27. januarja 1915 pisal domačim in jih obvestil o svojem stanju ter dogodkih, ki jih je od začetka vojne doživel na bojnih poljanah. Polajnarjevo pismo je takratni kriški župnik Janez Zabukovec¹⁵ prepisal v župnijsko kroniko in ga tako ohranil:

»Draga mama, sestre in brat! Dobil sem Vaše poslano pismo, katerega sem bil zelo vesel, ker sem izvedel nekoliko, kako se godi pri vas. Za mene se Vam ni treba bati, nisem nikamor ranjen, hvala Bogu, ki, skoraj moram reči, da je sam Bog čuval na mene, kakor sem bil v nevarnosti tolikokrat, da nobeden pri nas, kar nas je bilo pri oddelku. Sam sem ostal od 50 mož ⁱ smo bili z^{merom} v dekenjnh,¹⁶ Vsi stari, kar nas je prišlo spri, so se pombili, nekaj ranjenih, nekaj mrtvih in nekaj ujetih. Tako sem bil sam Še od starih. Drugi so vsi novi. Imel sem sedaj že Šestega komandanta, ki me je povišal zfl narednika. Obljubil mi je trikrat, da bom dobil medaljo. In sedaj sem

¹³ Najbrž gre za kraj Jašliska, ki leži na jugu današnje Poljske, tik ob poljsko-slovaški meji.

¹⁴ Sitar: *Gorenjski junak*, str. 1.

¹⁵ Janez Zabukovec, rojen 14. 5. 1868 v Starem trgu pri Ložu; v mašnika posvečen 23. 7. 1891; umrl 24. 4. 1946 v Komendi. V: *Letopis Cerkve na Slovenskem 2000*, str. 443.

¹⁶ Deckung (nem.) - kritje, zaklon.

¹² <http://prohereditate.com/gallery2/v/clani/pinkfloyd/IR97/> (13. 7. 2009).

Ohranjena vojaška legitimacija Antona Polajnarja, l ir: zapuščine Antona Polajnarja,

hitro zbolel. Dobil sem mrzlico in sem ostal v eni vasi, kjer sem le^al bolan in čisto sam 4 dni. Ujeli bi me bili Rusi, ako bi me ne bil pravi čas rešil en vojak od 87. regimenta. Ko sem prišel nazaj k regimentu, ni bilo več tistega komandanta pri nas, ki mi je obljubil medaljo. In tako se bo pozabilo na mene skoraj gotovo.

Sedaj sem čisto zdrav, samo noge me še malo boljo. I-^{*} torek 2. februarja bom šel od tukaj proč v dnego bolnišnico Za kakih 8 dni. Potem pridem zp en čas v Ljubljano, potem pa bom šel zppet na bojišče, ako še ne bo končano. Dobil sem vse, kar je bilo v paketu, ravno zadnji večer, ko sem bil še pri regimentu. Od botra nisem dobil nič, so ga gotovo dnegi vzeli, I prasate me zp Miha, pa jaz samo toliko vem, da pri regimentu ni bil dolgo časa,¹⁷ Mogoče kaka dva tedna ali pa še ne. jaz, sem takoj, ko so prišli rekrutje, gledal, da sem prišel do regimenta. Povpraševal sem pri celem regimentu, kadar smo prišli kje skupaj, kje da je, pa mi ni vedel nobeden povedali. Rekli so toliko, da od rekrutov skoraj nobenega več ni pri regimentu, da so se vsi pogubili. Nekaj jih je obolelo, nekaj ranjenih in ubitih, največ pa so jih ujeli Rusi, ker so se gnetli premalo paziti. Tako je bilo tudi pri nas. \ ' 14 dneh ni bilo nobenega rekruta več. I- se smo pogubili. Jaz bi sodil, da je bolj gotovo ko ne ujet ali pa mogoče, da je mrtev, pa ne vedo za njega. Pa bolj gotovo je ujet, ker so jih zflo veliko ujeli. Mogoče je v takih krajih, da ne more pisati tako hitro. I-^{*} Galiciji sem videl večkrat od -^cičetka Kofarjevega Petra,¹⁸ sedaj pa tu. Že ene tri mesece nič. Mogoče, da ni več pri regimentu. Z Matijevcevini¹⁹ sva bila tudi enkrat skupaj, Antkovega

Franceljna²" sem tudi videl, pa še preden smo prišli prvokrat v ogenj. Koržmovega Joža iz Gojzja sem tudi od -^cičetka videl dvakrat, Dnegega znanega nisem videl ves čas.

Spomenik padlim v prvi svetovni vojni 1914—1918 na pokopališču v Krilcih. Na njem najdemo tudi zapis o smrti mlajšega brata - Antona Polajnarja, (Foto: Miha Simac)

¹⁷ Mihael Polajnar je bil Antonov mlajši brat. Žal se upanje, ki ga je v pismu še gojil Anton, ni izpolnilo. Mihael Polajnar je padel že 1. 1914. Tako ga najdemo zabeleženega tudi na spominski plošči, ki so jo po vojni postavili v spomin na vse padle farane župnije Križe.

¹⁸ Peter Teran, Kofardijev, doma iz Križev št. 13.

¹⁹ Najbrž gre za I"tanca Koširja, Matijevčevega, doma iz Žiganje vasi št. 9.

Zaplotnik France, Antkov, doma iz Križev št. 11.

*Sedaj naj zadostuje, saj se bomo kmalu videli. Vam bom ustmeno še kaj povedal. Mogoče, da dobim kake 2 dni dopusta Ljubljane. Sprejmite mnogo pozdravov od Vam hvaležnega Antona. Pozdravite tudi Grabnarjeve, Ano in Janeza in druge prijatelje. Z BospmP?*¹

Leto 1915 — leto junaštev Antona Polajnarja

Po okrevanju je Anton Polajnar najprej odšel domov na krajši dopust. Z dopusta pa ga je pot vodila nazaj h kadru in pristal je v X. pohodnem bataljonu 97. pehotnega polka. Ta je bil sprva nastanjen v Ljubljani, kasneje pa na Primorskem. Ob vstopu Italije v vojno 1915 se je Anton Polajnar z X. pohodnim bataljonom tako znašel na novi, jugozahodni fronti. To je bil tudi edini bataljon tržaškega polka, ki se je bojeval na soški fronti, kajti 97. pehotni polk se je sicer ves čas bojeval na ruskem bojišču. Vojaške oblasti so bile namreč zaradi večjega števila pripadnikov italijanske narodnosti, ki so služili v tem polku, nezaupljive in enote niso želele poslati na italijansko bojišče.

Sredi junija 1915 je bil X. pohodni bataljon razporejen na položaje nad Sredipoljem (Redipuglia). Že čez nekaj dni pa so bataljon premestili na položaje pri Martinščini, ki leži med Debelo Grižo (Smihel — kota 275) in koto 197. Med obema vodi cesta v Zdravščino, ki stoji na levem bregu Soče. Takrat je bila to tudi edina cestna povezava z Doberdobsko planoto in tu so pričakovali hude boje.²²

Prva soška bitka je 23. junija zavihrala po kraški pokrajini in jo oškropila s krvjo in svincom. Po uradnih poročilih, ki so jih prinašali časopisi, so se 4. julija 1915 na bojišču ob Soči zopet vneli hudi boji:

»Dunaj, 5. julija. Uradno poročajo: Boji ob robu doberdobske planote so se včeraj obnovili j prejšnjo ljutostjo. Zvečer je bil odbit napad dveh italijanskih divizij proti odseku bojne črte južno od Pollazap bolj proti severu od tam Še traja boj. Tudi pri Volčah in v ozemlju Krna je napadal sovražnik brez uspeha. V koroškem in tirolskem obmejnem ozemlju so bili le boji j topovi. Namestnik načelnika generalnega Štaba p I, Höfer, fml. #*»

V tistih dneh je bil na doberdobski planoti tudi Anton Polajnar. V hudem obstreljevanju in spopadih je prav 4. julija pokazal svoj pogum ter si prislužil prvo medaljo za hrabrost. Takrat je bil s svojim strojničnim oddelkom pri srednji stotnji in v

odseku, ki mu je poveljeval podpolkovnik Anton Mösd.²⁵ Že 5. julija 1915 je bil podpisan predlog za odlikovanje Antona Polajnarja s srebrno medaljo za hrabrost. V uradnem dokumentu med drugim piše, da je Anton Polajnar »4. julija, ob težkem granatnem ognju, prenesel važna sporočila, vsakokrat zflp^ustil svoje kritje, vzpodbujal moštvo k vztrajnosti in se pri tem odlikoval s pogumom in neustrasnostjo.«²⁶ Bil je predlagan za srebrno medaljo za hrabrost II. razreda. Predlog so podpisali še poveljnik 58. gorske brigade, polkovnik Emil Vidalé, poveljnik 93. pehotne divizije, generalmajor Adolf von Boog²⁷ in poveljnik korpusa, podmaršal Heinrich Goigner.²⁸ Kot zadnji je prošnjo za Polajnarjevo odlikovanje podpisal tudi poveljnik 5. armade, Svetozar Borojevič von Bojna.²⁹

Sredi julija 1915 je Doberdob žarel od vročega poletnega sonca in zagrizenih bojev. Potekala je že 2. soška ofenziva (18. 7.-10. 8. 1915). Italijanske vojaške enote so z vso silo želele zavzeti vrh Debele Griže (Smihel) in prodreti frontno črto na doberdobski planoti. Dobro italijansko opazovanje in posledično natančen ter silovit topniški ogenj sta močno zamajala obrambne položaje avstro-ogrskih sil. V poznem popoldnevu 20. julija 1915 so se zadnji branilci morali umakniti s kote 275 in »steber in ključni branik àberàbskega kraškega bojišča je padel.«^m Toda branilci so zelo dobro vedeli, kako pomembna točka je kota 275 in zato so skušali takoj mobilizirati vse čete ter organizirati protinapad. Fantje iz Prage, pripadniki X. bataljona 28. pehot-

²⁵ Najverjetneje gre za podpolkovnika Antona Möstla Hderlja von Aplenhorsta. V polkovnika je napredoval 1. 5. 1916. Kasneje je bil poveljnik 2. strelskega polka.

²⁶ V nemščini je predlog takole zapisan: »CJ herbrachte am 4/7. im schwersten Granatfeuer wichtige Meldungen verließ jedesmal freiwillig seine Deckung ermutigte die Mannschaft 7jim Ausharren und geigte hervorragenden Mut u. Unerschrockenheit. Wird für die silberne Tapferkeitsmedaglie II. Kl Vorgeschlagen. Mga * bei Mit-telkompanie Oberstlt. Möstl« V: Avstrijski vojni arhiv na Dunaju (OSTA/KA), Belohnungsakten des Weltkriegs 1914-1918, Mannschaftsbelohnungsanträge (MBA), Anton Polajnar, MBA 134.341; šk. 57.

²⁷ Adolf von Boog (27. 4. 1866-15. 2. 1929) je bil v tem času generalmajor in poveljnik 93. divizije. Leta 1917 je bil povišan v podmaršala. Kratki biografski podatki v: Dr. Antonio Schmidt-Bretano: *Die k.k. b^w. k.u.k. Generalität (1816—1918)*, Dunaj, 2007. Seznam najdemo objavljen na spletu: <http://www.oesta.gv.at/Docs/20...6-1918.pdf> (29. 11. 2009).

²⁸ Podmaršal Heinrich Goigmger (5. 7. 1861-21. 11. 1927) je bil leta 1918 povišan v feldcajgmojstra. V: ibidem.

²⁹ Svetozar Borojevič von Bojna (13. 12. 1856-23. 5. 1920), poveljnik soške 5. armade, imenovan tudi Soški lev. Nekatero novejšo ugotovitve o njem glej: Nečak - Repe: *O feldmaršalu Sveto[^]tnju Boroevim de Bojni*.

³⁰ Mesesnel: *Soška fronta*, str. 72.

²¹ *Vojna kronika Kri[^]pri Tržiču 1914—1927*, str. 31-33. V: NSAL, ŽA Križe, Razne knjige, fasc. 9.

²² Klavora: *Doberdob: kraško bojišče 1915—1916*, str. 62—63.

²³ Pravilno Polazzo, slov. Poláč.

²⁴ *Slovenec*, 6. 7. 1915, str. 2.

nega polka, ki je izgubil svojo čast, ker je na vhodni fronti brez boja prešel k Rusom, so s protinapadom uspeh pridobiti nazaj vrh Debele Griže. Njihova hrabrost na jugozahodnem bojišču je temu polku povrnila čast in znova so ga formirali. Toda zavzeti vrh je bilo eno, obdržati ga, pa drugo.

X. pohodni bataljon tržaškega pehotnega polka so 20. julija 1915 poslali prav na položaje na Debeh Griži. V njihovi bližini so se znašli tudi fantje iz celjskega 87. pehotnega polka in njihov oddelek strojnih pušk. Življenje fantov, ki so službovali v takšnih oddelkih, nam je v svoji knjigi na kratko orisal Amandus Pepernik:

»Tudi moštvo strojnih pušk ni bilo v rožnatem položaju. V začetku jih je bilo še dovolj in je še šlo, toda italijanske granate in krogle so tudi med njimi naredile velike vrzeli. Sedaj jim pomaga pri izmenjavi prostora naše moštvo. Toda tudi nas zmanjkuje in strojnicarji morajo sami gledati, kako naj si pomagajo.

Ce smo mi prostore zamenjali, so isto morale storiti tudi strojne puške. Mi smo to še kolikor toliko lahko prenesli, toda oni?

Pride povelje: Navalni Strelcu pri strojni puški nič druma ne preostane, kot da vzame puško v roke. Ier skoči čim hitreje naprej. Proti koncu našega bivanja na Doberdovski planoti so pustili ležati varnostni ščit. Vzeli so j seboj le muniijo in rezervno vodo. Ko smo dobili povelje »nazaj«, je stelec, čerje še bil pri življenju, sicer pa drug mož brojnih pušk, vzal svojega »otroka« z pet v roke ter ga nesel nazaj. Ker smo se sprehajali na tak način po šestkrat, osemkrat in tudi večkrat ponoči in večkrat celo neprenehoma sem in tja, se razume, da to ni bilo ravno prijetno. Ne samo, da je puška j stajalom precej težka in tla vse drugo kot asfaltirana, varuh puške tudi ni nikoli varen, da se ne zaleti v kako jamo. Kolikokrat je izgledalo, da bo puška izgubljena, ko je Italijan naglo prodiral. A vendar se je junakom tega, zfl nas tako pomembnega orožja vedno posrečilo, da so se pravočasno umaknili. <?x

Med takšnimi vojaki, ki so službovali pri strojnicah in so se v teh vročih julijskih dneh znašli v hudem italijanskem obstreljevanju, je bil tudi pripadnik tržaškega pohodnega bataljona, orožni mojster 1. razreda, narednik Anton Polajnar.

Kaj so doživljali vojaki X. pohodnega bataljona v teh dneh, je opisal nadporočnik 97. pehotnega polka, dr. Maks Obersnel (1883-1972). Po prihodu na položaje so bili deležni nenehnega obstreljevanja in posameznih sovražnikovih poskusov, da bi prebil fronto. 25. julija 1915 pa se je vojakom zdelo, da se bliža sodni dan:

»Situacija je bila obupna. Grozno obstreljevanje vsega območja okrog vrha sv. Mihaela se je bolj in bolj stopnjevalo. Mučila nas je žeja, Smrt nam je pretila vsako minuto. Poleg vsega so nas nadlegovale še grde debele muhe, ki so v rojih letale od mrtvakov na žive ljudi. Da bi se zaščitil pred njimi, setn si ovil okrog obraza siv pajčolan, ki setn ga imel s seboj radi maskiranja, a sem seveda potem težje dihal. Večinoma sem ležal za tistim zidom, Štel granate, ki so padale v določenem številu minut na območje v bližini, in opazoval italijansko topniško taktiko. Dolgo so padale težke granate na pobočje, za nami, kakih sto metrov od naše črte. Italijani so streljali sistematično od našega desnega krila proti levemu, vedno kakih 40 do 50 metrov dalje in potem znova od začetka, a črta njihovih zadetkov je bila v glavnem še vedno oddaljena od naše. Z grožjo sem pričakoval, da bodo zdaj skrajšali razdaljo svojih strelcev in začeli sistematično obdelovati našo črto. Prvikrat, odkar sem bil na bojišču, so mi začeli popuščali živci. Z gotovostjo sem pričakoval, da nas bo italijansko topništvo v najkrajšem času popolnoma uničilo, t²

Nadporočnik Obersnel je tega dne v resnici doživel živčni zlom in bil zato prepeljan v zaledje. Mnogi drugi možje in fantje te sreče niso imeli in so mrtvi in ranjeni obležali na položajih. Posebej hudo se jim je godilo naslednjega dne. Italijanske enote so se 26. julija znova polastile vrha in ponovila se je stara zgodba: Italijani osvojijo jarke, Avstrijci pa organizirajo protinapad in jih preženejo. Obersnel je ob tem napisal, da je bila tega dne »Zadnja velika bitka v drugi soški ofenzivi. Konec ofenzive je bil sicer šele 10. avgusta, a boji po zadnjem uspelem naskoku na Sv. Mihael niso v ničemer spremenili položaja in se z ničemer ne morejo primerjati j silovitostjo spopadov prvih deset dni na Krasu in na goriškem mostišču.«³³

Vendar pa so se boji za koto 275 nadaljevali tudi še v naslednjih dneh. In prav v bojih za vrh Debele Griže se je s svojo hrabrostjo proslavil Anton Polajnar:

»Potem ko je na pododseku Sv. Mihaela na koti 275, granata j polnim zadetkom ubila strežnjo osebje ali ga ranila in je od stotnije v strelskem jarku ostalo bore malo živih, je puškarski nadmojs Ier Anton Polajnar prostovoljno in brez^{ka}, samozavestno in hladnokrvno, brez kritja j ščitom iz razdalje 50* {korakov} j strojnico odprl bočni ogenj na sovražnikov močan pehotni napad. Sovražniku je prizadejal velike izgube in ga zadrževal tako dolgo, da so prispele nase rezerve in so sovražnika, ki se je prav tako okrepljen z rezervami pripravljaj na naskok, vrgle nazaj. Pri tem je treba pripomniti, da se je kljub bajonetnemu napadu vrnil j strojnico k bataljonu. Njegova zasluga je, da

³² Cit. po: Klavara: *Doberdob: kraško bojišče 1915—1916*, str. 106.

³³ Prav tam, str. 73.

sovražnikov frontalni naskok z 2 ali 2¹/₂ bataljonoma na bataljon 97. pehotnega polka ni uspeli

Tako so Polajnarjevo hrabrost opisah v uradnem predlogu za odlikovanje z zlato medaljo za hrabrost. Predlog je podal stotnik Cosulich,³⁵ podporli pa so ga poveljnik 185. pehotne divizije, polkovnik Emil Vidalé, generalmajor in poveljnik 93. divizije von Boog, korpusni poveljnik nadvojvoda Jožef,³⁶ 23. 8. 1915 pa se je pod predlog podpisal tudi poveljnik 5. armade Svetozar Borojević von Bojna.

Zanimivo je, da na tem predlogu ni naveden dan Polajnarjevega junaštva. Naveden je zgolj kraj, kjer se je izkazal (*Mt. St. Michele, kota 275*). Datumi, ki jih najdemo na dokumentu, se vrstijo od 6. 8. 1915 do 23. 8. 1915, ko je predlog za odlikovanje potrdil poveljnik 5. armade. Prav tako na njem ni zabeleženo, da bi do tedaj že prejel kakršno koh vojaško odlikovanje. Po vsej verjetnosti zato, ker je bil prvi predlog za malo srebrno medaljo za hrabrost še v obravnavi. Kdaj je torej Polajnar pokazal ta svoj pogum, s katerim si je prislužil zlato medaljo? Deloma bi lahko naš odgovor v dogajanju na frontni črti in razporeditvah enot, v času torej, ko je X. pohodni bataljon tržaškega polka držal položaje na koti 275. Deloma pa nam na to vprašanje odgovarja že omenjeni članek, ki ga je konec leta 1915 objavil časopis *Slovenec* in ga je napisal Polajnarjev soborec in sokrajan Jožef Sitar. Iz njega je moč razbrati, da se je Anton Polajnar izkazal v bojih, ki so na koti 275 divjali 28. junja 1915.³⁷

Do jeseni leta 1915 si je Anton Polajnar prislužili kar dve odlikovanji za hrabrost, ki sta mu prinesli tudi pripadajočo mesečno rento. Za zlato medaljo za hrabrost so namreč odlikovanci prejeli mesečno 30 kron, za srebrno 1. razreda 15 kron, za srebrno 2. razreda pa 7,5 krone.³⁸

m ÖSTA/KA, Belohnungsakten des Weltkriegs 1914-1918, MBA, Anton Polajnar, 105.878, karton 42.

³⁵ Najverjetneje gre za Aloisa Cosulicha lidl. De Pečine. V šematizmu skupne vojske za 1. 1914 ga med častniki 97. tržaškega pehotnega polka najdemo kot bataljonskega adjutanta s činom nadporočnika. V: *Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1914*, str. 572.

³⁶ Nadvojvoda Joseph August Viktor Klemens Maria von Österreich (9. 8. 1872-6. 7. 1962) je bil leta 1915 general konjenice. Poveljeval je VII. korpusu, ki je iz Galicije prišel na novo, jugozahodno fronto. Kasneje se je kot generalpolkovnik in armadni poveljnik bojeval v Transilvaniji in Bukovini. V letu 1918 pa se je znova bojeval na italijanskem bojišču. Po koncu vojne je živel na Madžarskem, kasneje pa v ZDA. Kratko biografijo o njem najdemo v: Klavora: *Doberdob: kraško bojišče 1915-1916*. str. 75-76.

³⁷ Sitar: *Gorenjski junak*, str. 1.

³⁸ Pum. *Slovenec*, 29. 9. 1914, str. 2.

V oktobru 1915 se je Polajnar znašel v sestavi X. pohodnega bataljona ljubljanskega 17. pehotnega polka. X. pohodni bataljon sta takrat sestavljali dve stotniji 17. in 97. pehotnega polka, a 19. oktobra je bil ta bataljon podrejen poveljstvu 87. pehotnega polka. Pohodni bataljon je prevzel obrambo odseka od Romjana (Vermeigliano) do kote 45 na državni cesti, ki je vodila proti Doberdobu. Na njegovi levi strani, južno od državne ceste in do sedla jugovzhodno od kamnoloma pri vasi Selce, je držal položaje II. bataljon 87. pehotnega polka.³⁹ Prav na teh položajih se je Polajnar znova izkazal. V predlogu za bronasto medaljo so takole zapisah: »*Ko je sovražnik dne 21. X po tridnevni topniški pripravi prešel v pehotni napad, se je imenovani puškarski nadmojster prostovoljno prijavil, takoj ugotovil pravo razdaljo, Zasil sovražnika z nenadnim ognjem in ga delno uničil ter razkropil. Na rezervnem položaju je neumorno delaven in uri moštvo.*<⁴⁰

Ob vseh teh odlikovanjih se je Polajnar še večkrat izkazal in bil celo predlagan za povišanje v višjega orožarskega mojstra. Sitar je v svojem prispevku zapisal, da se to ni zgodilo, ker y>da je premlad Za to.« Je pa zato Anton prejel »50 K nagrade, ker se je na neki patroli posebno izkazal«⁴¹ Jožef Sitar še piše, da sta Antona Polajnarja na fronti oziroma v neposrednem zaledju takrat obiskala celo mati in brat. Takrat sta oba morala pred častnike, saj so želeh spoznati mater tako hrabrega vojaka. Tedaj naj bi Anton izjavil, da si žeh pridobiti še veliko srebrno medaljo za hrabrost: »*Ko ga je mati prosila, naj se vendar raje bolje varuje, je odgovoril, da vojak ne .me poznati nobenega strahu in nobene nevarnosti.*<⁴² Do opisanega srečanja je najbrž tudi v resnici prišlo. V predlogu za bronasto odlikovanje za hrabrost namreč najdemo podatek, ki kaže na to, in Anton Polajnar je 12. septembra 1915 za kratek čas res zapustil jugozahodno fronto.⁴³ Najverjetneje je takrat dobil krajši dopust, saj je bil že v oktobru spet pri svoji enoti. Ce pa je do takšnega neposrednega srečanja z materjo in bratom prišlo v neposrednem zaledju soške fronte, je to moral biti poseben dogodek, saj dovolilnic za potovanje na ožje vojno območje ni bilo mogoče tako zlahka dobiti.

³⁹ *Das X/1. Marschbataillon im Kriege gegen Italien*, II. Teil, str. 1-5. V: Kiesewetter: *Mit den Siebt^hnern im Weltkrieg*.

« ÖSTA/KA, Belohnungsakten des Weltkriegs 1914-1918, MBA, Anton Polajnar, 208.507, karton 100.

⁴¹ Sitar: *Gorenjski junak*, str. 1.

⁴² Prav tam.

⁴³ ÖSTA/KA, Belohnungsakten des Weltkriegs 1914-1918, MBA, Anton Polajnar, 208.507, karton 100.

I

Odlikovani - Anion Polajnar nekje v zaledju fronte. I "m ^apuŠeme Antona 'Polajnarja.

Kje in kako je Polajnar preživel leto 1916 in prvo polovico leta 1917, mi ni uspelo ugotoviti. Upal sem, da bom vse podatke o njem našel v njegovem že omenjenem vojaškem, tako imenovanem matičnem listu (*Gmndbuchblatt*), vendar je bilo iskanje tega dokumenta tako na Dunaju kot v Trstu doslej žal neuspešno.

Prav gotovo pa je Anton izkoristil možnost, ki jo je cesar Karel nosilec zlatih medalj naklonil s cesarskim odlokom od 17. julija 1917, po katerem so se ti lahko umaknili s front v zaledje. Zlate odlikovance so vojaške oblasti potem največkrat uporabljale za izobraževanje vojaških novincev.⁴⁴ Po vsej verjetnosti bi lahko sklepali, da so tudi Antonove izkušnje in znanje skušale izkoristiti v tej smeri. Najbrž je bil inštruktor strojničnih oddelkov, možno pa je tudi, da je bil puškarski mojster in je skrbel za orožje v zalednih skladiščih. Vendar teli domnev zaenkrat ni mogoče dokazati, saj ustrezni dokumenti še niso bili najdeni.

Zanesljivo pa vemo, da je bil Anton Polajnar v začetku leta 1918 v bližini Gradca. 17. januarja 1918 se je namreč v tem mestu poročil z izvoljenko Ano Gutman.

Poroma fotografija Antona Polajnarja in Ane Gutman, I ir. Ir- ^apuščine- Antona Polajnarja,

Na ohranjeni poročni fotografiji je lepo videti vsa odlikovanja, ki jih je Anton Polajnar prejel med prvo svetovno vojno. Med njimi je na zadnjem mestu tudi Karlov četni križec.

Anton si je ustvaril družino, v kateri so zrastle trije otroci: Val ter, Irma in najmlajši Anton.

Po razpadu monarhije je ostal v vojaških vrstah. Kot državni orožni mojster—puškar je od 1. decembra 1918 do 10. oktobra 1920 služboval v Mariboru, od tam pa je odšel v Zagreb. Tam je bival le do 9. julija 1921. Takrat se je vrnil v Ljubljano in pristal v ubojnem skladišču v topniški vojašnici. Tam je delal vse do razpada jugoslovanske vojske leta 1941.⁴⁵

Po vrnitvi v Ljubljano se je z družino naselil v Mariji Devici v Polju (danes Ljubljana Polje), kjer so si zgradili hišo. Življenje njegove družine bi teklo mirno, če se ne bi znova razbesneli viharji vojne in povzročili nove morije. Druga svetovna vojna s svojimi grozotami Antonu Polajnarju žal ni pravnih prizanesla. Nazadnje je opravljal službo vratarja, poleti leta 1942 pa je odšel v pokoj.⁴⁶ Toda tega ni dolgo užival. Prav tistega poletja leta 1942 so partizanske enote v okolici Ljubljane večkrat napadle okupatorjeve položaje. Udarni bataljon Tomšičeve brigade in četi iz 2. skupine odredov so tako v noči na 30. avgust 1942 izvedli napade na italijanske straže na Rudniku, Belgijsko vojašnico, karabinjersko postajo na Vevčah in tamkajšnjo vevško papirnico. V tem napadu so med drugim močno poškodovali tovarniški dimnik v Vevčah in zažgali dve skladišči papirja. Naslednjo noč so napad ponovili in uničili še skladišče lesa na nasprotni strani tovarne. Obenem se je brigada odpravila sabotirati še železniško postajo v Zalogu in nekatere druge objekte na obrobju Ljubljane.⁴⁷ Partizanske akcije so izzvale hudi jezo in represalije italijanske vojske nad civilnim prebivalstvom v okoliških vaseh. Ze v naslednjih dneh so namreč odpeljali veliko število mož v internacijo. Janez Grum je dogodke o tem italijanskem ravnanju opisal takole:

»V ponedeljek 31. avgusta so italijanski vojaki prečesali poljsko občino od Save do Ljubljanice. Vojaki so bili razporejeni v strelcih 4—5 m naraven in j puškami na strel. Skupino moških, ki so jih vojaki prignali hiš v središču Polja (pribl. 60 moških), med njimi so bili tudi župnik Kete,⁴⁸ oba kaplana⁴⁹ in župnik-begunec z Gorenjske

Andrej Savli (Keteja so kmalu izločili, ko pa je hotel kot župnik posredovati, so ga ostro zavrnilo), so postavili pred hišo mizarskega mojstra Svetka, na sredo ceste pred nas pa kakih 15 vojakov j puškami na strel in na obeh koncih po eno težko strojnico. Cez kake četrt ure se je postavil pred nas neki italijanski polkovnik, precej visok in zavaljen, Začel vpiti, da smo vsi, tudi duhovniki, komunisti, da smo vsi odgovorni za partizanske napade in požge in da zaslužimo najhujšo kazen. /.../ Koje zazvonilo poldne, so duhovniki in bližnji moški odmolili angelovo češčenje in kaplan Lamovšek je dejal, kolegoma: »Pripravimo se, da bomo dali generalno odvezp.« Vendar so nas čez pribl. ^ minut odmali na omjeno telovadišče prosvetnem doma. /.../ Italijani so izpustili tudi omenjene tri duhovnike. Na prošnjo zastopnika vevške papirnice pa tudi tiste delavce, ki so delali v drugi ali tretji nočni izmeni. Ostalo skupino so vojaki med 4. in 5. uro popoldne odvedli na železniško postajo v "Zalog, Še isti večer j tovrnim vlakom odpeljali v L'ubijano v belgijsko kasarno ter jih po treh dneh z vlakom odpeljali na otok Rab.«⁵¹

Na seznamu interniranih in poslanih v taborišče na Rab se je znašel tudi Anton Polajnar.⁵² Vse grozote in trpljenje v tamkajšnjem taborišču je preživel in se po zlomu Italije vrnil domov. Slabe razmere in hudi napori pa so vendarle pustili posledice in 30. aprila 1944 je umrl zaradi kapi v domači hiši. Poslednji počitek je našel na pokopališču v Polju, kjer še danes najdemo lepo urejen družinski grob Polajnarjevih.

Viri in literatura

Viri

Arhiv Republike Slovenije (AS)

AS 1840, Zbirka gradiva o žrtvah italijanskih okupacijskih oblasti: XI. armadni korpus: Internacije, taborišča, vojni ujetniki, šk. 1079.

Avstrijski vojni arhiv na Dunaju (ÖSTA/KA)

Belohnungsakten des Weltkriegs 1914-1918, Mannschaftsbelohnungsanträge (MBA), Anton Polajnar, MBA 134.341; šk. 57.

7. 1912; umrl 27. 7. 1951 v Gradcu, Avstrija. V: *Letopis Cerkve na Slovenskem 2000*, str. 445.

⁴⁹ Kaplana sta bila tedaj Anton Vukšinič in Matija I. amovšek.

⁵⁰ Duhovnik Andrej Savli, roj. 14. 6. 1894, Ljubljana; v mašnika posvečen 2. 6. 1918; umrl 24. 3. 1956, Trata-Gorenja vas. V: *Letopis Cerkve na Slovenskem 2000*, str. 448.

⁵¹ Grum: *Ustanovitev vaše straže pri D. M. v Polju*, str. 94—95.

⁵² Arhiv Slovenije (AS) 1840, Zbirka gradiva o žrtvah italijanskih okupacijskih oblasti; XI. armadni korpus: Internacije, taborišča, vojni ujetniki, šk. 1079.

⁴⁵ Prijave vojaških uradnikov, državnih mojstrov, slovenskih oficirjev 1. 1941. V: ZAL, JJU 502, šk. 144.

« Internirana (PL-PU) 1942-1945. V: ZAL, LJU 502, šk. 168.

⁴⁷ Strle: *Tomšičeva brigada 1942—1943*, str. 169-174.

⁴⁸ Župnik v župniji D. M. v Polju je bil tedaj Janez Kete, roj. 16. 9. 1888 na Planini pri Vipavi; v mašniška posvečen 15.

Belohnungsakten des Weltkriegs 1914-1918, MBA, Anton Polajnar, 105.878, karton 42.

Belohnungsakten des Weltkriegs 1914-1918, MBA, Anton Polajnar, 208.507, karton 100.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NSAL)

Župnijski arhiv (ZA) Križe, Razne knjige, fasc. 9: Vojna kronika za Križ pri Trziču 1914—1927, str. 31-33.

ZA Kovor, Status animarum (SA) Križe, fasc. 2: SA Križe 1910, zapis za Križe hišno št. 40, str. 79.

ŽA Šenčur, RM K Šenčur, letnik 1890, str. 139, zap. štev. 2.

Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL)

LJU 502, šk. 144: Prijave vojaških uradnikov, državnih mojstrov, slovenskih oficirjev 1. 1941.

LJU 502, šk. 168: Interniranci (PL-PU) 1942-1945.

Časopisi

Slovenec, 29. 9. 1914.

Slovenec, 14. 10. 1915.

Tedenske slike, 21. 11. 1917.

Internet

<http://prohereditate.com/gallery2/v/člani/pinkfloyd/IR97/> (13. 7. 2009).

<http://www.oesta.gv.at/Docs/20...6-1918.pdf> (zapis z dne 29. 11. 2009).

Literatura

Goleč, Januš: Vojni spomini. *Slovenski Gospodar*, 28. 12. 1916, str. 1.

Grum, Janez: Ustanovitev vaše straže pri D. M. v Polju. *Zavečja : glasilo Nove slovenske zaveze* 12 (dec. 2002), št. 4, str. 94-95.

Kiesewetter, Otto: Mit den Siebzehnern im Weltkrieg: Infanterie-Regiment Nr. 17 1914-1918. Wien & Klagenfurt, 1934.

Klavora, Vasja: *Doberdob : kraško bojišče 1915—1916*. Celovec : Mohorjeva založba, 2007.

Kosmač, Filip: V spomin na mojo vojaško službo 1912—1918 in nekaj opisov o poteku vojne. URL: <http://prohereditate.com/gallery2/v/člani/pinkfloyd/IR97/> (13. 7. 2009).

Letopis Cerkve na Slovenskem 2000, stanje 1. januar 2000. Ljubljana : Nadškofijski, 2000.

Mesesnel, Janez: *Soška fronta*, Ljubljana : Prešernova družba, 1987.

Nečak, Dušan — Repe, Božo: *Ofeldmarsalu Svetozirju Borojeviču de Bojni*, Ljubljana : Filozofska fakulteta v Ljubljani, 2010.

Pepernik, Amandus: *Doberdob, slovenskih fantov grob*. Ljubljana : Karantanija, 2005.

Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1914. Amtliche Ausgabe. Wien 1913.

Sitar, Jožef: Gorenjski junak. *Slovenec*, 12. 12. 1915, str. 1.

Strle, Franci: *Tomšičeva brigada 1942—1943*. Ljubljana : Borec : Partizanska knjiga, 1986.

Zusammenfassung

AUS DEM GOLDENEN BUCH DER SLOWENISCHEN HELDEN: ANTON POLAJNAR (1890-1944), ANGEHÖRIGER DES 97. INFANTERIEREGIMENTS

Die Zeitung *Slovenec* brachte am 14. Oktober 1915 folgende Meldung: »Mit der goldenen Tapferkeitsmedaille wurde Polajnar Anton, Waffenmeister des 97. Infanterieregiments, ausgezeichnet.« Mit seinem Mut hat sich also Anton Polajnar in der Tat in das goldene Buch der tapferen Soldaten der österreichisch-ungarischen Armee eingetragen. Doch wer war in Wahrheit dieser tapfere Soldat? Woher kam er und welches Lebensschicksal war ihm beschieden? Mit viel Ausdauer und Glück konnte mithilfe von Zeitungs- und Archivquellen wenigstens ein paar Antworten auf die gestellten Fragen gefunden werden. Anton Polajnar wurde 1890 in Visoko bei Kranj (Krainburg) geboren. Schon nach einigen Jahren übersiedelten die Polajnars nach Križe bei Trzič (Neumarkd), wo Anton die Volksschule besuchte. Von dort führte ihn der Lebensweg in die weite Welt. Zunächst machte er eine Schlosserlehre, 1911 leistete er seinen Militärdienst ab und gelangte schließlich zum 3. Bataillon des 97. Triester Infanterieregiments. Bei Ausbruch des Ersten Weltkrieges im Sommer 1914 rückte er mit seinem Regiment an die russische Front und erlebte mit ihm seine blutige Feuertaufe. Im Dezember 1914 wurde er krank und zur Behandlung nach Wien geschickt. Nach einem Kurzurlaub wurde er dem X. Infanteriebataillon des Triester Regiments zugeteilt, das bei der Kriegserklärung Italiens als einziges Bataillon dieses Regiments an die neue Südwestfront geschickt wurde. An der Isonzofront bewies Anton Polajnar mehrmals seine Tapferkeit und wurde für seinen Einsatz in den Kämpfen auf dem Gipfel der

Debela Griža mit der goldenen Tapferkeitsmedaille ausgezeichnet. Er erhielt noch die silberne Tapferkeitsmedaille 2. Klasse und die bronzene Tapferkeitsmedaille. 1918 heiratete er Ana Gutman. Nach dem Zerfall Österreich-Ungarns und der Errichtung des neuen jugoslawischen Staates bheb er als Waffenmeister beim Militär und war dort bis zur italienischen Okkupation und bis zum Zusammen-

bruch der jugoslawischen Armee im Zweiten Weltkrieg tätig. 1942 wurde er auf der Insel Rab interniert, von wo er 1943 nach dem Zusammenbruch des faschistischen Italien nach Hause zurückkehrte. Schon im März 1944 starb er in seinem Elternhaus an einem Herzinfarkt und wurde auf dem Friedhof in Ljubljana-Polje begraben.